

CO BRÁNÍ KVALITĚ VZDĚLÁVÁNÍ (BUDOUCÍCH UČITELŮ)

Jindřich BEČVÁŘ

Abstrakt

V příspěvku je shrnuto a stručně komentováno několik závažných příčin nepříliš dobré úrovně současné přípravy budoucích učitelů. Všechny mají obecnější charakter, tj. nevztahují se pouze na učitelské obory, ale i na celkovou situaci na našich vysokých školách, ale i školách středních a základních.

WHAT ARE THE IMPEDIMENTS TO THE EDUCATION (OF THE FUTURE TEACHERS)

Abstract

The paper represents a critical commentary on some serious shortcomings in the present system of training of the future teachers. All comments extend to a wider spectrum of problems both in our pre-university as well as post-secondary education.

Naše demokracie nedospěla ještě k té dokonalosti, aby o nejcennějších státcích národa, k jakým patří i vzdělání, rozhodovali jen lidé ušlechtilí, odborně vzdělaní, lidé, kteří s láskou a porozuměním vyplnili velkou část svého života prací na poli učitelském a vychovatelském, a nikoli lidé, jejichž jedinou kvalifikací je politická legitimace a vlivné místo, kam se zpravidla po revoluci (mnohdy podivnými cestami) dostali. ...

Už v tom je kořen velkého zla, že se otázka školy stala otázkou politickou.

Rudolf Mertlík (1913–1985), překladatel z antických jazyků,
v 50. letech vězněn kvůli vystoupení proti jednotné škole.

V následujících stručně formulovaných odstavcích se pokusím uvést několik závažných příčin neutěšeného stavu vzdělávání budoucích učitelů na našich vysokých školách. Hrají však obecnější roli, netýkají se jen přípravy učitelů.

Financování podle počtu studentů

Podstatnou složkou rozpočtu školy je příspěvek, který škola získává v závislosti na počtu studentů.

Důsledkem tohoto způsobu financování škol je přijímání bez odborných přijímacích zkoušek, tolerování slabých studentů, tzv. věčných studentů (flákačů), snižování nároků na znalosti a dovednosti, následný všestranný pokles úrovně studia, vzdělávání i kvalit absolventů.

Jiné cíle vyučujících

Hlavní aktivitou vysokoškolských učitelů je honba za publikacemi, zejména za těmi, které mají impaktními faktory, za citacemi, za tituly a hodnostmi, za referáty na konferencích a seminářích, za nejrůznějšími granty a projekty, zahraničními pobyty apod. Od těchto aktivit se totiž odvíjí profesní kariéra, případně pouze holá existence na

Současné trendy v přípravě učitelů a jejich důsledky pro zajištění kvality vzdělávání

vysoké škole, financování, akreditační potenciál pracoviště, odměňování jednotlivců (osobní hodnocení) atd.

Důsledkem tohoto kritéria úspěšnosti vysokoškolských učitelů je skutečnost, že vlastní výuka a příprava na ni je často na okraji zájmu (vyučujících, kateder i fakult).

Administrativní zátěž

V současné době jsme svědky všeobecného nárůstu papírování a komplikovanosti předpisů, přibývají obtížně řešitelné studijní situace, s nimiž dříve žádné problémy nebyly, na jednotlivých fakultách bobtnají seznamy přednášek, komplikují se elektronické studijní informační systémy, veškeré materiály, dokumenty a protokoly je nutno vystavovat na webu kvůli tzv. transparentnosti, při veškerých zkouškách se vyhotovují podpisové vzory, protokoly o odevzdávání kvalifikačních prací do knihovny, stále narůstá rozsah materiálů předkládaných k akreditaci studijních programů i materiálů, akreditační prověřování úrovně, podávání grantů, permanentní reformování.

Důsledkem narůstající administrativní zátěže je to, že na poctivou přípravu a vedení výuky nezbyvá ani čas ani energie ani chuť.

Strach z případných sporů

K ukončení studia slabých studentů a flákačů je třeba mít odvalu. Snížením počtu studentů se snižuje státní příspěvek škole, škola tedy přichází o peníze. Přísný pedagog se může dostat do konfliktu s vedením pracoviště i fakulty. Nezanedbatelné je rovněž nebezpečí právních sporů, někdy dokonce vzniká nebezpečí fyzického napadení (rodič, rodič-sponzor, student, ...).

Důsledky jsou zřejmé. Trpíme na školách i ty, kteří tam dávno neměli být, resp. ty, kteří neměli být ke studiu vůbec přijati. Tito „studenti“ výrazně zhoršují atmosféru na škole. Prostředí školy pak není motivující ke vzdělávání, k soustavné práci.

Nepřipravenost studentů

Většina studentů přichází na fakulty nedostatečně připravená nejen po stránce znalostí a dovedností, ale i po stránce mentální. Velmi varující je jejich všestranná nepřipravenost k jakémukoli studiu, neschopnost pohotově vnímat mluvené i psané slovo (sledování přednášek, studium učebních textů), neschopnost vyjádřit myšlenku (ústně i písemně). Velkým problémem je závislost studentů na mobilu a jiných technických přístrojích, z níž vyplývá následná neschopnost soustředění ke studiu i k práci.

Důsledkem tohoto stavu je velmi svízelná a neradostná výuka.

Kořeny problémů

Tzv. transformace českého školství probíhající od počátku devadesátých let dvacátého století, na kterou navázaly současné školské reformy, přinesla řadu negativních důsledků.

Příprava budoucích učitelů dnes u nás probíhá na velkém počtu fakult, neexistuje rozumná dělba práce, školy se přetahují o jednotlivé studenty, jejich příprava na budoucí povolání je proto značně neefektivní. Maturanti pro své následné vysokoškolské studium velmi často volí fakultu s nižšími nároky. Ke studiu učitelství se většinou hlásí průměrní, či spíše podprůměrní studenti. Vysokoškolští studenti jsou dnes motivováni zejména k cestování a vydělávání peněz, nikoli ke studiu. Problémy, které

Současné trendy v přípravě učitelů a jejich důsledky pro zajišťování kvality vzdělávání

na vysokých školách dnes pociťujeme, mají své příčiny nejen na školách středních a zejména základních, ale i ve výchově v rodinách.

Absolventi středních škol často nejsou řádně připraveni k vysokoškolskému studiu. Na středních školách totiž nemají větší motivaci ke studiu, nemusí se příliš snažit, neboť na většinu fakult se dostávají bez přijímacích zkoušek. Navíc mají dnešní střední školy značně odlišné programy (důsledek přehnané liberalizace a odlišných školních vzdělávacích programů), takže úroveň znalostí a dovedností studentů nastupujících ke studiu toho kterého oboru je značně nevyrovnaná. Problémy, které mají se vzděláváním studentů učitelé na středních školách, mají své příčiny na školách základních.

Absolventi základních škol většinou nejsou připraveni ke studiu na středních školách, nemusí se snažit se učit a vzdělávat, na středních školách je pro ně dostatek míst. Na základních školách se dříve kladl důraz na *čtení, psaní a počítání, rozvoj paměti, vyjadřovacích schopností*, na všestrannou *informovanost o světě*, který nás obklopuje, na rozvoj pracovních návyků a kázně. To vše bylo zavrženo a často označováno jako pozůstatek minulého režimu. Zavádění (mnohdy násilné) tzv. moderních vyučovacích metod nepřineslo očekávané pozitivní výsledky. Učitelé základních i středních škol byli soustavně odváděni od své pedagogické práce k formálním administrativním úkonům (k vytváření školních vzdělávacích programů, formulacím klíčových kompetencí, administrativní přípravě maturit, nejrůznějším formálním školením atd.). Důsledky ponese celá naše společnost hodně dlouho.

Nedávný vývoj u nás vedl i k tomu, že šestileté (a často i sedmileté) děti mnohdy nejsou připraveny na školní docházku, a to ani intelektuálně ani sociálně.

Závěr

Domnívám se, že k nápravě současného neblahého stavu může vést pouze (alespoň částečné) odstranění (alespoň některých) výše uvedených příčin. Kritické pohledy na současnou situaci v našem školství, podrobnější rozbor jejích příčin i obecné úvahy o vzdělávání v Evropě lze nalézt v publikacích [1], [2], [3], [5], [6] a [7].

Domnívám se, že zavedení školného současnou situaci jen zhorší. Pro studenty z bohatých rodin školné žádnou motivací nebude, pro studenty z chudých rodin bude velkou zátěží. Mnozí studenti budou nuceni během studia vydělávat peníze v podstatně větší míře než dnes a budou mít ještě méně času a energie ke studiu než v současné době. Viz [6].

Domnívám se, že plošné testování současnou situaci nezlepší. Ti, co je prosazují, by si měli dobře prostudovat publikaci Diane Ravitch [8]. Viz též články Jany Bradley [4].

Literatura

1. BEČVÁŘ, J. *Jak zvelebit učitelství*. In Coufalová, J. (ed.). *Hledisko kvality v přípravě učitelů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. 204 s. ISBN 978-80-7043-869-5, str. 37–46.
2. BEČVÁŘ, J., BEČVÁŘOVÁ, M., SLAVÍK, A. (ed.). *Jak připravit učitele matematiky*. Praha: Matfyzpress, 2010. 334 s. ISBN 978-80-7378-142-2. Dostupné na: <http://www.karlin.mff.cuni.cz/kdm/>
3. BEČVÁŘOVÁ, M. (ed.). *O škole a vzdělávání*. Praha: Matfyzpress, 2007. 136 s. ISBN 978-80-7378-029-6.

Současné trendy v přípravě učitelů a jejich důsledky pro zajištění kvality vzdělávání

4. BRADLEY, J. *Budeme jednou umět pouze testy? Výuka psaní v USA. Evoluce výuky matematiky v USA. Dobře míněná, ale nedomyšlená reforma školství v USA.* Dostupné na: <http://www.evropsky-rozhled.eu>
5. KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna.* Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2008. 183 s. ISBN 978-80-86429-78-6.
6. KELLER, J., STÖCKELOVÁ, T., ŠTECH, S., a další. *Proč nezavádět školné. Vzdělání není zboží,* 2010. 98 s. Dostupné na: <http://www.vzdelaninenizbozi.cz>
7. LIESMANN, K. P. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění.* Praha: Academia, 2008. 125 s. ISBN 978-80-200-1677-5.
8. RAVITCH, D. *The Death and Life of the Great American School System: How Testing and Choice Are Undermining Education.* New York: Basic Books, 2010. 296 p. ISBN 978-0-465-01491-0.

Kontaktní adresa

Doc. RNDr. Jindřich Bečvář, CSc.
Katedra didaktiky matematiky MFF UK
Sokolovská 83, 186 00 Praha 8
Telefon: +420 221 913 251
E-mail: becvar@karlin.mff.cuni.cz